

Ochrona praw dziecka w świetle regulacji prawa międzynarodowego i polskiego

Wstęp

Przedmiotem szczególnego zainteresowania państw i organizacji międzynarodowych jest zagadnienie współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony praw dziecka¹. Podstawę prawną ochrony praw dziecka w Polsce tworzą Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej² i polskie ustawodawstwo, a także ratyfikowane umowy międzynarodowe dotyczące praw człowieka, w szczególności praw dziecka³.

Na straży przestrzegania praw dziecka stoi Rzecznik Praw Dziecka, który jest konstytucyjnym, monokratycznym organem władzy państwowej. Podstawę prawną jego powołania stanowi art. 72 ust. 4 Konstytucji RP, natomiast jego kompetencje i sposób powoływania określa ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka⁴. Rzecznik podejmuje działania mające na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, z poszanowaniem jego godności i podmiotowości.

¹ J. Machowski, *Prawa człowieka. Zagadnienia współpracy międzynarodowej*, Warszawa 1968, s. 119.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

³ *Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich za rok 2008 oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich”, Warszawa 2009, s. 277.

⁴ Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 922).

Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa oraz ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa⁵. Z kolei każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową bądź urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i państwa⁶. Ponadto wszystkie dzieci, zarówno małżeńskie, jak i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony społecznej.

Zapisy Konstytucji RP określają również procedurę realizacji praw dziecka. Z art. 72 ust. 3 wynika, że w toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. W ten sposób dziecko z biernego podmiotu swoich własnych praw staje się aktywnym członkiem życia społecznego⁷.

1. Prawo do wychowania w rodzinie

Podstawowym dokumentem międzynarodowym w zakresie ochrony praw dziecka jest Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.⁸ Odpowiednio do zawartych w Konwencji zobowiązań Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka i zgodnie z art. 72 Konstytucji RP każdemu przysługuje prawo żądania od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzymskiem i demoralizacją. Natomiast w Polsce powołany przez Sejm za zgodą Senatu Rzecznik Praw Dziecka, zapewniając ochronę praw dziecka, kieruje się jego dobrem oraz bierze pod uwagę, że naturalnym

⁵ Artykuł 23 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167).

⁶ Artykuł 24 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

⁷ P. Jaros, *Konstytucyjne podstawy ochrony praw dzieci*, [w:] *Polska dla dzieci. Ogólnopolski szczyt w sprawach dzieci. Warszawa 23–24 maja 2003 r. Materiały i dokumenty*, Warszawa 2003, s. 37.

⁸ Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526), dalej: Konwencja.

środowiskiem rozwoju dziecka jest rodzina. Rodzina jest podstawową jednostką społeczną, do której zadań należy zaspokojenie wszystkich potrzeb emocjonalnych dziecka, a w szczególności miłości i zrozumienia. Z tego względu tak ważne jest zapewnienie właściwej ochrony rodzinie, co w bezpośredni sposób przyczynia się do ochrony dziecka.

Artykuł 18 ust. 4 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych stanowi, że państwo zobowiązuje się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami. Rozwinięcie tego prawa odnaleźć można w art. 48 Konstytucji RP stanowiącym, że rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać dojrzałość dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Zgodnie z poglądami P. Jarosa ochrona rodzicielstwa i rodziny jest zasadą konstytucyjną, i to o wysokiej randze⁹. Zarówno prawo krajowe, jak i międzynarodowe pozostawia rodzicom dobrowolność wychowania dziecka. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na to, że rodzice ponoszą wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Natomiast stosunki między rodzicami a dzieckiem reguluje Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹⁰.

Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem największej troski rodziców (art. 18 ust. 1 Konwencji). Należy jednak pamiętać, że za dziecko odpowiedzialne są także inne osoby zajmujące się nim w ramach określonych zadań edukacyjnych, zapewnienia rozrywki, leczenia lub wypoczynku. Oprócz tego wymienione osoby w czasie nieobecności rodziców są odpowiedzialne za bezpieczeństwo dziecka, a także na podstawie art. 427 Kodeksu cywilnego¹¹ są odpowiedzialne wobec osoby trzeciej, której dziecko wyrządziło krzywdę¹².

⁹ P. Jaros, op. cit., s. 36.

¹⁰ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 459 ze zm.).

¹² T. Smyczyński, *Legislacyjne podstawy ochrony praw dziecka*, [w:] *Polska dla dzieci...*, s. 48.

Wsparciem w jak najlepszym wypełnianiu roli rodziców zgodnie z art. 18 Konwencji będą państwa, które są zobowiązane do okazywania odpowiedniej pomocy rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi. Ponadto art. 18 Konstytucji RP stanowi, że małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z tym dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy ze strony państwa (art. 72 ust. 2 Konstytucji RP). Niemożność wychowywania się dziecka w naturalnej rodzinie w negatywny sposób wpływa na jego prawidłowy rozwój.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹³ jest swoistym instrumentem, którym posłużył się ustawodawca, aby zminimalizować występowanie tego typu zjawisk. Ustanowiono dwie formy wsparcia rodziny. Pierwsza to podjęcie działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do właściwego wypełniania tych funkcji, tj. poradnictwo rodzinne, terapia rodzinna rozumiana jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań¹⁴. Drugą formą jest system pieczy zastępczej, czyli zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieci w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców.

Zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej występuje w formie rodzinnej i instytucjonalnej. System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców (art. 2 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Z kolei dzieci, które są częściowo bądź całkowicie pozbawione opieki rodzicielskiej, mogą zostać umieszczone w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej.

¹³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 697 ze zm.).

¹⁴ W. Kitler, M. Czuryk, M. Karpiuk (red.), *Aspekty prawne bezpieczeństwa narodowego RP. Część szczegółowa*, Warszawa 2013, s. 202.

W momencie gdy dziecko zostaje pozbawione naturalnej opieki rodziców, obowiązkiem państwa jest roztoczenie opieki nad takim dzieckiem i okazanie mu należytej pomocy.

Podsumowując, państwo powinno udzielić jak najszerszej ochrony i pomocy rodzinie jako naturalnej i podstawowej komórce społeczeństwa, w szczególności przy jej zakładaniu i w okresie trwania odpowiedzialności rodziny za opiekę i wychowanie dzieci pozostających na jej utrzymaniu¹⁵.

2. Prawo do godziwych warunków socjalnych

Mimo rozwoju cywilizacyjnego nadal w wielu krajach ubóstwo wśród dzieci stanowi ogromny problem. Według raportu UNICEF ponad 30 mln dzieci w najbogatszych krajach świata żyje w ubóstwie. Natomiast dostępu do podstawowych dóbr, niezbędnych do prawidłowego rozwoju, nie ma ponad 13 mln dzieci w Unii Europejskiej. W Polsce jest to prawie 1,3 mln dzieci¹⁶.

Artykuł 27 ust. 3 Konwencji stanowi, że państwo, zgodnie z warunkami krajowymi oraz odpowiednio do swych środków, będzie podejmowało właściwe kroki dla wspomagania rodziców lub innych osób odpowiedzialnych za dziecko w realizacji tego prawa oraz będzie udzielało, w razie potrzeby, pomocy materialnej oraz innych programów pomocy, szczególnie w zakresie żywności, odzieży i mieszkań.

Punktem odniesienia dla tego przepisu jest art. 71 Konstytucji RP, na mocy którego nałożono na władze państwowe obowiązek uwzględniania dobra rodziny w swojej polityce społecznej i gospodarczej, a co za tym idzie, udzielania szczególnego wsparcia rodzinie znajdującej się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej. Z zasady subsydiarności, której wyraz dają m.in. art. 72 ust. 2 i Preambuła Konstytucji RP, wynika, że państwo udziela pomocy dopiero wtedy, gdy rodzina sama nie

¹⁵ Artykuł 10 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169).

¹⁶ *Ubóstwo Dzieci. Raport UNICEF. Najnowsze dane dotyczące ubóstwa dzieci w krajach rozwiniętych* <www.unicef.pl> [dostęp: 8.02.2018].

jest w stanie zapewnić sobie środków na utrzymanie¹⁷. Toteż główna odpowiedzialność za utrzymanie dziecka spoczywa na rodzicach lub opiekunach prawnych dziecka.

Realizując międzynarodowe postanowienia, Rzeczpospolita Polska wspiera rodzinę poprzez udzielanie świadczeń rodzinnych¹⁸. Oprócz tego udzielana jest również pomoc materialna o charakterze socjalnym dla uczniów – zasiłek szkolny i stypendium szkolne oraz motywacyjnym – stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe, stypendium Prezesa Rady Ministrów, stypendium ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, stypendium ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego¹⁹.

Godny uwagi jest fakt, że w 2004 r. Rzecznik Praw Dziecka podkreślił zjawisko segregacji uczniów w szkołach i placówkach oświatowych (ze względu na status społeczny, majątkowy, miejsce zamieszkania, niepełnosprawność, zawód rodziców). Zauważył podziały na „lepszych” i „gorszych” uczniów czy klasy. Taka segregacja dzieci jest dyskryminacją i stanowi naruszenie postanowień art. 2 Konwencji²⁰. Z kolei w zakresie wsparcia żywieniowego realizowany jest wieloletni program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, którego celem jest m.in. wsparcie gmin w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewnienia posiłku osobom pozbawionym go, długofalowe działanie w zakresie poprawy stanu zdrowia dzieci i młodzieży poprzez ograniczanie zjawiska niedożywienia, jak również poprawa poziomu życia osób i rodzin o niskich dochodach²¹. Dzięki temu programowi dzieci z ubogich rodzin nie doświadczają nieprzyjemności ze strony rówieśników, podczas gdy w przeszłości znane były

¹⁷ W. Kitler, M. Czuryk, M. Karpiuk (red.), op. cit., s. 202.

¹⁸ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1952).

¹⁹ Artykuł 90c Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2198).

²⁰ M. Seroka, *Rzecznik Praw Dziecka w służbie ochrony praw dziecka*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy. Nauki Społeczne” 2012, nr 4, s. 59.

²¹ Artykuł 2 Ustawy z dnia 29 grudnia 2005 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz.U. Nr 267, poz. 2259).

przypadki podkradania jedzenia uczniom, którym rodzice przygotowywali do szkoły posiłki.

Na podstawie art. 27 ust. 4 Konwencji państwo podejmuje wszelkie kroki dla zapewnienia utrzymania dziecka przez rodziców lub innych osób ponoszących odpowiedzialność finansową za dziecko zarówno na terenie danego państwa, jak i za granicą. Rzeczpospolita Polska realizuje owo założenie poprzez nakładanie na jednego z rodziców obowiązku alimentacyjnego wobec dziecka. Przepisy regulujące obowiązek alimentacyjny określa Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Z kolei dostarczanie środków utrzymania osobom, które nie są w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb, a w szczególności dzieciom, jest w pierwszej kolejności obowiązkiem członków ich rodziny²². W przypadku gdy osoba uchyla się od obowiązku alimentacyjnego dłużej niż 6 miesięcy, może zostać wpisana do rejestru dłużników. W sytuacji gdy uchylanie się nosi miano uprzejmego, to zgodnie z art. 209 § 1 Kodeksu karnego²³ staje się przestępstwem niealimentacji. Państwo, starając się zapewnić ochronę praw dziecka, utworzyło fundusz alimentacyjny, który stanowi system wspierania osób uprawnionych do alimentów środkami finansowymi z budżetu państwa²⁴.

Nałożony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych obowiązek tworzenia programów zaspokajających zapotrzebowanie na mieszkanie znajduje swoje odzwierciedlenie w art. 75 Konstytucji RP. Ustawodawca nakłada na władze państwowe obowiązek prowadzenia polityki sprzyjającej zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałaniu bezdomności, wspieraniu rozwoju budownictwa socjalnego oraz popieraniu działań obywateli zmierzających do uzyskania własnego mieszkania.

Obowiązek zaspokajania potrzeb mieszkaniowych spoczywa w głównej mierze na samorządach gminnych, a szczególnie gminach, którym to ustawowo przyznano zadania własne z zakresu

²² Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 554).

²³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204).

²⁴ Artykuł 1 ust. 2 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

zabezpieczania potrzeb wspólnotowych²⁵. Jednym z zadań gminy jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych gospodarstw domowych o niskich dochodach, poprzez zapewnienie lokali socjalnych i zamiennych w wypadkach przewidzianych w ustawie²⁶.

3. Prawo do nauki

Z Konwencji o Prawach Dziecka wynika, że każde dziecko ma prawo do nauki. Należy podkreślić, że nikt nie może zostać pozbawiony prawa do nauki. Natomiast państwo dokłada wszelkich starań, aby każdy miał równy dostęp do kultury i nauki, bez względu na miejsce zamieszkania obywatela. Natomiast rodzice mają wolność wyboru szkół innych niż szkoły założone przez władze publiczne. Warunkiem jest to, by odpowiadały one minimalnym wymaganiom w zakresie nauczania, jakie mogą być ustalone lub zatwierdzone przez państwo²⁷.

Konstytucja RP powieła to prawo i dokładnie określa, że nauka powinna być bezpłatna i obowiązkowa, przynajmniej w zakresie szkoły podstawowej, oraz obowiązkowa do 18. roku życia. Władze państwowe, kierując się zasadą równości i powszechności, zapewniają wszystkim obywatelom równy dostęp do nauki (art. 70 Konstytucji RP). Jednakże prawo do nauki nie opiera się na samym dostępie do niej, ale celem tego prawa jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. W Rzeczypospolitej Polskiej podstawę prawną prawa do nauki stanowi ustawa o systemie oświaty²⁸.

²⁵ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1875 ze zm.).

²⁶ Artykuł 4 ust. 2 Ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1610 ze zm.).

²⁷ Artykuł 13 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych.

²⁸ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2198 ze zm.).

Zagwarantowane zarówno w prawie międzynarodowym, jak i krajowym prawo do nauki jest niezbędne każdemu dziecku. Pozwala ono na rozwijanie wszelkiego rodzaju umiejętności i talentów. Nauka zarysowuje swój szczególny wpływ na późniejszym etapie rozwoju dziecka. Staje się ono bowiem coraz bardziej dojrzałe intelektualnie, co przekłada się na łatwiejsze osiągnięcie sukcesów w dorosłym życiu. Według A. Łopatki edukacja umożliwia awans społeczny osobom ze środowisk ubogich oraz pozwala na pełne wykorzystanie talentów obecnych w danym społeczeństwie²⁹.

4. Prawo do życia i ochrony zdrowia

Zarówno z prawa międzynarodowego, jak i krajowego wynika, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia, które nieodzownie łączy się z prawem do ochrony zdrowia. W świetle postanowień art. 24 Konwencji dziecko ma prawo do jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej. Podobne w swej treści sformułowanie występuje w art. 68 ust. 3 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdemu obywatelowi bez względu na sytuację materialną przysługuje równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Władze RP zobowiązały się do zapewnienia szczególnej opieki dzieciom i kobietom w ciąży w zakresie ochrony zdrowia. Dziecko już w łonie matki jest zatem otoczone szczególną opieką medyczną. Prawo do ochrony zdrowia jest jednym z praw socjalnych każdego człowieka. Nakłada ono na władze państwowe wiele obowiązków, takich jak: zwalczanie chorób epidemiologicznych, zapobieganie negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska, promocja zdrowego trybu życia, a w szczególności rozwijanie kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży poprzez obowiązkowe uczestnictwo w zajęciach wychowania fizycznego.

Na mocy postanowień Konstytucji RP warunki i zakres udzielania świadczeń zdrowotnych ma określać ustawa, co świadczy o tym, że prawodawca zobowiązuje się do stworzenia podstaw prawnych

²⁹ A. Łopatka, *Jednostka. Jej prawa człowieka*, Warszawa 2002, s. 236.

regulujących system ochrony zdrowia. Jedną z nich jest ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta³⁰, zgodnie z którą nawet pacjent małoletni, który ukończył szesnaście lat, ma prawo do informacji o stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych i leczniczych. M. Dercz i T. Rek zwracają szczególną uwagę na to, że prawo do ochrony zdrowia ma dodatkowy wymiar w szczególnych sferach życia, w których właściwe władze publiczne i inne podmioty zobowiązane są do podejmowania działań w celu wyeliminowania lub ograniczenia wpływu określonych, specyficznych, a powszechnie uznawanych za szkodliwe, czynników na zdrowie ludzi, zwłaszcza na zdrowie dzieci³¹.

Stosunkowo niedawno, bo w 2017 r., uchwalono ustawę o ochronie zdrowia przed następstwami korzystania z solarium³². Zgodnie z tą ustawą małoletni, czyli osoby przed ukończeniem 18. roku życia, mają bezwzględny zakaz korzystania z tego typu usług. Ponadto organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego są zobowiązane do upowszechniania wiedzy na temat szkodliwości korzystania z solarium, w szczególności wśród dzieci i młodzieży. Przepis ten ma na celu ochronę zdrowia dzieci przed niekorzystnymi konsekwencjami płynącymi z tego typu usług.

Kolejnym szczególnym obszarem ochrony zdrowia dziecka jest ograniczony dostęp do korzystania z tytoniu i wyrobów tytoniowych. Pierwszym, najważniejszym zakazem jest zakaz sprzedaży tego typu wyrobów osobom poniżej 18. roku życia. Zakaz ten jest bezwzględny, a za niedostosowanie się do przepisu przewidziana jest kara grzywny, którą można otrzymać już za sam brak tabliczki z informacją o zakazie sprzedaży nieletnim bądź informacji o zakazie palenia w danym miejscu. Niedozwolone jest również reklamowanie wyrobów tytoniowych w prasie dziecięcej³³. Jak wiadomo,

³⁰ Artykuł 9 Ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (tj. Dz.U. z 2017 r., poz. 1318 ze zm.).

³¹ M. Dercz, T. Rek, *Prawa dziecka jako pacjenta*, Warszawa 2003, s. 15.

³² Ustawa z dnia 15 września 2017 r. o ochronie zdrowia przed następstwami korzystania z solarium (Dz.U. poz. 2111).

³³ Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (tj. Dz.U. z 2017 r., poz. 957 ze zm.).

dziecko, przebywając w towarzystwie osoby palącej, staje się biernym palaczem. Ustawodawca przewidział także to zjawisko i zgodnie z art. 5 wspomnianej ustawy uwzględnił miejsca ogólnodostępne przeznaczone do zabaw dzieci, w których obowiązuje zakaz palenia wyrobów tytoniowych.

Sprzedaż lub podanie napoju alkoholowego małoletniemu stanowi przestępstwo z art. 43 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi³⁴. Należy zauważyć, że do chwili nowelizacji tej ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. czyn taki był jedynie wykroczeniem. Obecnie jest to przestępstwo zagrożone karą grzywny z Kodeksu karnego, a orzekanie następuje na podstawie przepisów o postępowaniu karnym³⁵. Ustawodawca posłużył się licznymi regulacjami prawnymi, aby ograniczyć dostęp do alkoholu osobom poniżej 18. roku życia oraz zapobiec negatywnym następstwom nadużywania alkoholu, a także przeciwdziałać przemocy w rodzinie.

Władze państwowe nie tylko chcą uchronić dzieci przed bezpośrednimi konsekwencjami płynącymi ze spożywania przez nieletnich napojów alkoholowych. Ich celem jest także ochrona przed pośrednimi skutkami, do których należy nadużywanie alkoholu przez rodziców. Zgodnie z art. 23 ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi dzieci dotknięte takimi następstwami uzyskują bezpłatnie pomoc psychologiczną i socjoterapeutyczną w poradniach specjalistycznych oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych.

Z kolei podstawę do działań w zakresie przeciwdziałania narkomanii stanowi Narodowy Program Zdrowia, o którym mowa w art. 9 ust. 1 ustawy o zdrowiu publicznym³⁶. Głównymi działaniami zmierzającymi do ochrony dzieci przed zażywaniem narkotyków jest

³⁴ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 487 ze zm.).

³⁵ J. Sawicki, *Prawnokarna ochrona małoletnich przed szkodliwym działaniem alkoholu* <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/54578/05_Janusz_Sawicki.pdf> [dostęp: 17.02.2018]. Zob. także art. 208 Kodeksu karnego.

³⁶ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2237 ze zm.).

wprowadzenie problematyki zapobiegania narkomanii do programów szkół i innych placówek systemu oświaty oraz rozpowszechnianie informacji o szkodliwości środków i substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii, oraz o narkomanii i jej skutkach³⁷.

Podsumowanie

Zarówno Konwencja, jak i Konstytucja RP, a także inne akty prawa międzynarodowego oraz ustawy prawa krajowego nakazują wszystkim kierowanie się dobrem dziecka, zasadą równości wobec każdego dziecka oraz poszanowaniem praw, obowiązków i odpowiedzialności rodziców³⁸. Natomiast Rzecznik Praw Dziecka w swojej działalności broni praw dziecka w szerokim zakresie. W szczególności stoi na straży prawa do wychowania w rodzinie, prawa do godziwych warunków socjalnych, prawa do nauki oraz najważniejszego prawa do życia i ochrony zdrowia.

Rzeczpospolita Polska, realizując przyjęte postanowienia w zakresie ochrony praw dziecka, dokłada wszelkiej staranności, aby otoczyć ochroną wszystkie dzieci bez względu na rasę, status majątkowy bądź społeczny, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z niepełnosprawnością. Państwo powołuje specjalne instytucje, a także tworzy narodowe programy, których celem jest zapewnienie dzieciom godziwych warunków życiowych. Zajmują się one także realizacją zadań w celu ochrony dzieci przed demoralizacją, zaniedbaniem i innymi formami niewłaściwego traktowania.

Należy podkreślić, że polski ustawodawca w satysfakcjonującym stopniu wywiązuje się z realizacji przyjętych zobowiązań. Wszystkie te prawa są chronione i przestrzegane z zachowaniem zasad równości, dobra dziecka oraz poszanowania odpowiedzialności, praw i obowiązków obojga rodziców za rozwój i wychowanie dziecka.

³⁷ M. Dercz, T. Rek, op. cit., s. 17.

³⁸ Por. M. Kaczmarek, *Prawo dziecka i rodziny do pomocy*, [w:] *Polska dla dzieci...*, s. 72.

Protection of children's rights in Polish and international law

Summary

The purpose of this article is to present the protection of children's rights in the light of Polish and international legal regulations. Considerations regarding the legal basis for the protection of children's rights were divided into four parts. The right to be brought up in the family as a basic unit of society was discussed first of all. The next part elaborates on the right to decent social conditions. And the following deliberations are related to the right to education as the right to culture to which each and every child is entitled. The right to live as the inalienable right which is inevitably combined with the right to health protection was described as well.